

Отже, харчова промисловість України потребує значних державних реформ та спрямування капітальних інвестицій в харчову промисловість та сільське господарство для технічного та технологічного оновлення основних засобів харчової промисловості, впровадження маловідходних та ресурсозберігаючих технологій, що підвищить якість вітчизняної харчової продукції та зробить її конкурентоспроможною на світовому ринку.

Інформаційні джерела:

1. Державна служба статистики України. Доступ до публічної інформації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Коваленко О. В. Потенціал матеріально-сировинних ресурсів у виробничих ланцюгах основних галузей харчової промисловості / О. В. Коваленко, Г. П. Лисенко // Продовольчі ресурси. – 2018. - № 11. – С. 62-79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pr_2018_11_10
3. Радкевич Л. А. Технологічні інновації у харчовій промисловості та проблеми їх впровадження / Л. А. Радкевич // Економіка харчової промисловості. – 2009. - № 2. – С. 5-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2009_2_2

УДК 331.5.024.52

О.Ф. Новікова, д-р екон. наук, проф. (*ІЕП НАН України, Київ*)

СФЕРА ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Прагнення України до зайняття гідного місця серед розвинених країн до виконання міжнародних зобов'язань зі сталого розвитку, зростання конкурентоспроможності держави та успішної інтеграції в європейське середовище вимагають ефективного державного регулювання та збалансованості цифрового, сталого та соціально-трудового розвитку на принципах економічної ефективності та соціальної справедливості. Але досягти такої гармонії на сучасній теоретичній, науково-практичній та інституційній основі неможливо через відсутність методологічних, науково-методичних та правових засад цифрового, сталого та трудового розвитку, які представляються як цілісна керована система державного управління. Кожна складова сама по собі має певні теоретичні, концептуальні, стратегічні, правові, науково-методичні підстави для розвитку. Але не відбувається врахування впливу цього розвитку на інші підсистеми з якими є тісний

взаємозв'язок та сполучення, що призводить до формування ризиків та небезпек, а також негативні наслідки для розвитку інших складових.

Усвідомлення природи новітніх явищ і процесів, під впливом яких формується нова економіка і новий суспільний устрій у зв'язку з цифровими трансформаціями потребує зміни теоретичного, філософського розуміння дійсності – дійсності і соціальної, і техніко-технологічної, і економічної, і соціально-трудової. Особливої актуальності набуває визначення причинно-наслідкових взаємозв'язків та умов формування цифрового, сталого та соціально-трудового розвитку, дослідження їх взаємовпливу як позитивного, так і негативного, через усвідомлення сутності процесів та розуміння витоків й послідовності змін у цих складових.

Нові демоєкономічні реалії, нова технологічна, мережева, цифрова, віртуальна реальність обумовлюють формування нової соціальної реальності, нового світогосподарства, у якому докорінно змінюються світ людини, світ праці, глобальний та локальні світи. Демографічні, глобалізаційні процеси та технології «Індустрії 4.0» докорінно змінюють соціально-трудова сферу, її інститути, організаційні структури, параметри ринку праці, характер відносин між основними суб'єктами, з'являються нові моделі праці та зайнятості. Ми приєднуємося до концептуальних позицій А.М. Колота, який обґрунтовує концепт нової реальності світу праці, що іманентна новій (цифровій) економіці, яку правомірно назвати «Праця 4.0». Це нова трудова парадигма, мережево-цифровим та технологічним базисом якої є «Індустрія 4.0»; «Праця 4.0» є платформою, інститутом, що забезпечує використання ресурсів праці в координатах, породжених Четвертою промисловою революцією [1].

Як співвідносяться нова цифрова реальність сфери праці та зайнятості з імперативами сталого розвитку? Імперативи концепту сталого розвитку в новітніх умовах викладені у положеннях підсумкового документу Саміту ООН зі сталого розвитку 2015 року “Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року” та Цілях Сталого Розвитку (ЦСР). Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок розвитку на період до 2030 року розроблено національну систему Цілей сталого розвитку [2]. Бачення стратегічних перспектив базується на моделі “зеленої” економіки, а стосовно сфери зайнятості – на концепції гідної праці. Синергія зв'язку сталого розвитку та гідної праці не є автоматичною і залежить від умов праці, її якості та соціальної цінності. Саме тому при реалізації принципів сталого розвитку та гідної праці відбувається формування критично важливих умов для людського розвитку щодо екологічної

сталості, безпеки і прав людини, сприяння рівності й дотримання соціальної справедливості.

За аналогією з ідеєю МОП щодо “чесного та справедливого переходу (Just Transition) до екологічно стійких економік”[3], доцільно відстежувати імператив справедливого переходу до цифрової економіки та цифрового суспільства для всіх. У сучасному світі глобалізація є об’єктивним процесом, який охоплює всі сфери економічного, політичного та суспільного життя країни. Завдяки їй відбувається збільшення інтенсивності підключення національних систем до глобальних процесів, просторового охоплення та щільності взаємодій країн і населення. Питанням сутності та закономірностей формування глобальних трендів присвячені роботи широкого кола вчених (Р. Робертсон, К. Омає, І. Валлерстайн, М. Арчер, Д. Меддоуз, Ф. Фукуяма та ін.), державних і недержавних організацій. Нині дослідники різних шкіл і напрямів усе більшу увагу приділяють суперечностям в узгодженні критеріїв ефективності та справедливості у ході пристосування суспільства до умов глобальної цифровізації [4, С.107-109]. З одного боку, цифрові технології покликані стати істотним інструментом підвищення продуктивності, економічного росту, екологізації економіки, поліпшення якості життя громадян, а також стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з чинників демократії в країні. З іншого боку, наголошується на наявності соціально-деструктивного потенціалу цих процесів, що супроводжується зниженням попиту на людські ресурси та відповідним руйнуванням робочих місць, поглибленням їх невідповідності критеріям гідної праці. Баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю стає дуже затребуваним в умовах переходу на платформу «Праця 4.0.» на засадах сталості, по-перше, залежить від ціннісно-інституційної основи суспільства, по-друге, має складну залежність від фаз циклічного розвитку глобальної та національної економіки. Дослідження потенціалу трансформацій зайнятості не може бути абстрагованим від цих умов.

Експерти дослідницької мережі «Великої 20-ки» Think 20 (T20), що входять до робочої групи «Майбутнє праці» (T20: Future of Work), наголошують, що з точки зору використання можливостей і протистояння глобальним та локальним ризикам цифровізації економіки у більш вигідному становищі знаходяться розвинені країни зі стійкими економіками, ніж країни із перехідними економіками (до яких за класифікацією ООН відноситься Україна) та країни, що розвиваються (з якими Україна має багато спільного з огляду на рівень доходів населення та структуру економіки) [5].

Таким чином, необхідно визначити системні методологічні позиції: принципи, стратегічні засади і перспективні напрями трансформації сфери праці та зайнятості України в умовах цифровізації. Це потрібно здійснити, з одного боку, з урахуванням аналізу й оцінки новітніх наукових концептів господарювання відповідно до ключових доміант і національних цілей сталого розвитку на майбутнє, з іншого, відповідно до наявного потенціалу держави, включаючи основні природні ресурси, соціальний і трудовий потенціал. Ідеї та принципи сталого розвитку збагачують простір економіки праці, розширюють традиційні уявлення про її зміст і характер, типи трудових відносин, проте їх дотримання та реалізація в умовах цифровізації вкрай ускладнюється, навіть унеможливується. Визначення сучасних засад та інноваційних механізмів трансформації трудової сфери та зайнятості в умовах цифровізації економіки на засадах сталості вкрай необхідні для знаходження відповіді на такі взаємопов'язані питання: як краще формувати та регулювати зайнятість у новітніх умовах при переході на платформу «Праця 4.0.»; якою при цьому має бути роль держави та інших структур у регулюванні зайнятості та визначенні її меж; який інструментарій буде ефективним в новітніх умовах.

Інформаційні джерела:

1. Колот А.М. «Праця 4.0» як модель та платформа нової (цифрової) економіки / Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та доміанти розвитку: зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. ; 23–24 жовт. 2019 р. К.: КНЕУ, 2019. С. 13-14. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31231/19-571.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.
3. Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all. – ILO: Geneva, 2015. – 23 p.
4. Новікова О.Ф. Інноваційні трансформації трудової сфери в контексті Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року / Соціальні та трудові чинники сталого економічного зростання: можливості й механізми активізації: монографія / О.Ф. Новікова, О.І.Амоша та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2020. 464 с.
5. Albrieu R., Aneja U., Chetty K., Mathur V., Rapetti M., Uhlig A. Technological innovation and the future of work: a view from the South: Policy Brief for the T20; Future of Work. May, 2018. / G20 Insights. URL: http://www.g20-insights.org/policy_briefs/technological-innovation-and-the-future-of-work-a-view-from-the-south/